

Tureček, Dalibor

Laudis et gratiae relatio

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. V, Řada literárněvědná bohemistická. 2001, vol. 50, iss. V4, pp. [9]-12

ISBN 80-210-2965-X

ISSN 1213-2144

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/104889>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

DALIBOR TUREČEK

LAUDIS ET GRATIAE RELATIO

Do jubilejního sborníku se dá přispět několikerým způsobem. Nejprve se nabízí možnost dotknout se jubilantova výsostného území, tedy uveřejnit studii z jeho nejvlastnější badatelské domény, a přitom zejména zdůraznit metodologické stanovisko, které je pro něj obzvláště charakteristické. Jinou možností je patřičně oslavný výčet jubilantovy činnosti. Oba tyto žánry bych v případě Dušana Jeřábka bezpochyby zvládl: ale oním „bych“, v rámci literárněvědných disciplín takřka neprofesně relativizujícím a subjektivním, současně dávám najevo svou zcela odlišnou, osobně zaujatou autorskou pozici. A zároveň trnu v rozpacích ohledně adresáta: je jím primárně jubilant, kterému se adresně vzdává náležitá pocta, nebo širší odborná obec, které se sděluje, respektive připomíná cosi, v jehož rámci je jubilant – s prominutím – předmětem? Doufám však, že snad není nepřipustné ani nemožné vstoupit na tenký led rozprostírající se mezi oběma těmito krajnostmi, totiž psát ze svého subjektivního úhlu, ale přitom se přece dotknout čehosi obecnějšího. Zkrátka praveno: předmětem mého zájmu nyní není opus Dušana Jeřábka, ale jeho corpus. A znovu trnu: co vlastně vím, co mi bylo dopřáno nahlédnout na tomto poli? A budu-li pojmenovávat svůj obraz jubilanta, pojmenovávám spíše jeho, nebo sebe? Ale konec autorských rozpaků! Má neodvolatelně subjektivní a z povahy věci mezerovitá zpráva o Dušanu Jeřábkovi zní tedy takto:

Poznal jsem jej ke svému osudovému štěstí jako beán v polovině sedmdesátých let dnes již minulého století. Brněnská filozofická fakulta představovala v té době oázu a útočiště – zejména pak ve srovnání s poměry na staroslavné univerzitě Karlově. Jen pro letmou ilustraci budiž dodáno: se jmény a jimi reprezentovanými myšlenkovými koncepty jako Mukařovský, Wollmann, Propp, Bogatyrev či Jakobson jsme se tehdy seznamovali zcela mimovolně v úvodních disciplínách studijního programu.

Profesor Jeřábek v těchto souřadnicích působil jako monolit: báli jsme se ho všichni. Tu pověst si u nás studentů nižších ročníků bezděčně utvrzoval na svých přednáškách z české literatury druhé poloviny devatenáctého století; tázal se nás na skutečnosti elementární z jeho pohledu, ale zcela neznámé absolventům gymnázií prvé poloviny sedmdesátých let. Teprve mnohem později jsem nahlédl,

že v tomto z našeho tehdejšího hlediska útrpném doptávání je skryta ve své podstatě optimistická důvěra k partnerovi v dialogu o věcech odborných: „vím-li já, víš tedy jistě alespoň do určité míry také ty“. Má druhá zkušenost se váže k diplomnímu projektu. Chtěl jsem cosi nutkavě moderního a teoreticky nad jiné vzrušivého: na tehdejším sekretariátu katedry mi bylo doporučeno – coby pomocné vědecké síle a člověku, jehož zájem je z hlediska katedry potřeba přeci jen poněkud hájit – zapsat si téma u Jeřábka. To jméno bylo známkou solidní a soustředěné péče o diplomanta, což alespoň podle chýrů, které čile kolovaly, zdaleka nebyly ctnosti zcela samozřejmě obvyklé naprosto ve všech případech. Solidnost ostatně byla a je jednou z nejcharakterističtějších Jeřábkových vlastností: jako by z něj vyzařovala a bezděky, avšak nutkavě propustovala do ostatních.

Svého druhu lekcí byla již volba tématu diplomního projektu: poté, co trpělivě vyslechl mé zmatené a neutříděné představy, mne profesor Jeřábek taktně, ale pevně nasměroval na pole, na které jsem předtím ani nepomyslel, totiž k Nerudově próze. A jako součást základní literatury předmětu mi doporučil Hamanovu knihu *Neruda prozaik*. Kdeže bych byl tehdy věděl, že se jedná o problematiku velmi otevřenou, metodologicky zajímavou, s velkou vnitřní dynamikou, ale přece jen pevně zakotvenou v dosavadním bádání, textologicky poměrně bezpečně připravenou a bohatě obklopenou sekundární literaturou. A už vůbec jsem netušil, a ani nesvedl plně ocenit, že Hamanova kniha obsahuje metodologické výhledy k hermeneutice, vychází ze strukturalismu a zároveň ho podstatně překračuje a že představuje to nejpodnětnější a nejmodernější, co se o předmětu práce mohlo tehdy u nás číst. Byla mi tedy schystána hostina, jejíž dary jsem coby diplomant ani nemohl být připraven plně vychutnat. Tato uvážlivá vyváženost, odkazující jasně doposud neprobádaným směrem, ale zároveň hledající bezpečnou oporu a představující uvědomělou, apriorní korekci přes příliš subjektivního zacházení s materiálem, ostatně představuje jeden z charakteristických rysů Jeřábkovy odborné kompetence.

Konzultace nad diplomním projektem měly pro mne zpočátku překvapivý průběh. Místo hloubavých debat jsem byl směřován k elementárním dovednostem řemesla; nevykvašené náznaky konceptů si profesor Jeřábek s laskavou trpělivostí vyslechl, příliš je nevyvracel, ale o to naléhavěji požadoval alespoň zárodek napsané kapitoly. Její korekce se nejprve soustředily převážně ke stylu: vlnovkou podtrhaných řádek byl bezpočet. Práce tak byla bez velkých teoretických úvodů, kterých by se mi tehdy snad velmi chtělo, ale ke kterým jsem tak jako tak nebyl připraven, prakticky soustředěna ke slovu jako k základnímu materiálu literární historického vyjadřování. Za vším jako by byla zasuta nikdy nevyčtená otázka: Jste si opravdu jist, že míníte to, co píšete?

Nad tužkou poškrtenými a glosovanými stránkami jsem zároveň pozvolna začal vnímat další velmi příznačné vlastnosti kdysi obávaného profesora: uměňenou, kultivovanou noblesu a chápavý respekt k druhému. Všechny příležitosti ke shovívavě povýšenému poučování či dokonce k ironii zdůrazňující převahu učitele nad žákovskou neobratností zůstaly naprosto nevyužity – a že jich bylo. V obecně obávaném masivním kresle, do něhož byly usazováni adepti zkoušek či konzultací, jsem se postupně začal cítit stále uvolněněji; později, to už jako

student postgraduální a ještě později jako habilitant, jsem se tu cítil přímo domácky. To však nikdy neplynulo z familiární ležérnosti – vlastnosti Dušanu Jeřábkovovi naprosto cizí a na hony vzdálené; i jeho srdečnost se vždy vyznačovala nevtrávanou uměřeností.

Naše rozhovory se postupem času stále častěji stáčely k dějinám oboru a po-
tažmo k metodologii. To vše bylo kořeněno osobními vzpomínkami a zpravidla z nich i vyrůstalo. S potěšením jsem se snažil především naslouchat: koho by nepřítahovalo a neokouzlovalo elegantní a přitom decentní vyprávění o Arnu Novákovi, Antonínu Grundovi, či Franku Wollmannovi. Ti představovali hlavní postavy a kolem nich se skupili jiní, ať už byla návaznost dána osobní nebo věcnou souvislostí. Od osoby se řeč pravidelně stočila k věci, zpravidla k určitému souvisejícímu problému literárních dějin, a pointou bylo lapidární, někdy až náznakové, ale zato velmi přiléhavé zhodnocení předmětu hovoru. Čas pro mne v takových chvílích zůstával stát a stále znovu jsem nejen pociťoval respekt před „živoucími dějinami oboru“, ale také obdivoval rozsah i hloubku vzdělanosti a sečtělosti, která tu jen tak mimoděk prosakovala na povrch.

Vstřícná důvěra v spolubesedníka byla nyní zcela zjevná, nejvíce v několika málo momentech, kdy si nyní milovaný pan profesor nevybavil jakýsi podružný detail s obvyklou bleskurychlou promptností. „Ale vždyť vy víte,“ překlenoval chvílku rozpomínání a pak zpravidla vyslovil název knihy, kterou jsem nejen nečetl, ale ani neznal. Vše se ovšem dělo s noblesou, která mne nenutila cítit se jako nedovzdělanec, kterým jsem v mnohém ohledu byl a v poměru k Dušanu Jeřábkovovi navždy zůstanu. Taková setkání pro mne byla a jsou živou vodou – odborně i lidsky.

Plnohodnotně sekundovat proudu vzpomínek jsem ovšem nemohl. Můj part rozhovoru – pomineme-li témata ryze osobní – se proto povětšinou týkal práce, která mi zrovna ležela na stole. Uvědomoval jsem si přitom další z určujících Jeřábkových vlastností – toleranci a velkorysost. I když jsem se postupně vzdalovat tématům, do kterých mne uvedl, a psal i hovořil o něčem jiném, nikdy jsem neznamenal nejmenší náznak podrážděného nesouhlasu, tak charakteristického pro některé „budovatele vědeckých škol“ – ba naopak. Se stejně vlídným zaujetím ostatně pan profesor sleduje i práci dalších, mladších kolegů v oboru; jeho názor je přitom vždy znalý, k věci a pomáhá nadhledem.

Jeřábkovy kompetence vysokoškolského profesora se pro mne ovšem zdaleka nevyčerpávají na úzce pojatém odborném poli. Pro objasnění budiž dovolena malá oklika. Český člověk může v roce Jeřábkova jubilea četbou sporadických novinových zpráv a sledováním televizních komentářů o našich vysokých školách získat pocit, že povaha instituce, jakou je česká univerzita dnešních dnů, je určována byrokraticky a determinována fiskálně. Je-li náhodou „akademickým občanem“, pak si tento pocit výrazně utvrdí provozováním fakultní agendy padající na stůl shora. V onom denním provozu fakult se dokonce může zdát, že tyto jistě nezbytné technické okolnosti zbytněly natolik, že se staly jádrem českého vysokého školství. Právě Dušan Jeřábek je pro mne živoucím a přesvědčivě naléhavým svědectvím, že vlastní, bytostnou a nezaměnitelnou povahu uni-

verzity, teprve opravňující její existenci, neutvářejí peníze či byrokratické agendy, ale tradice a osobnosti: tradice oboru a osobnosti, které je znají, respektují a rozvíjejí. A děje-li se tak s jeřábkovsky příznačnou vlídnou noblesou, pak *universitas locus bonus est materque alma*.